

SLAMETAN DESA SAJRONE TRADHISI GREBEG MEMETRI ING DESA NGADIREJO KECAMATAN TUTUR KABUPATEN PASURUAN

Tabita Permata Sukma
Pendhidhikan Basa lan Sastra Dhaerah, Fakultas Basa lan Seni
Universitas Negeri Surabaya
tabita.17020114062@mhs.unesa.ac.id

ABSTRAK

Salah sawijine perangan kabudayan kang isih katon yaiku tradhisi kaslametan desa. Tradhisi kaslametan desa ing Desa Ngadirejo isih kuwat banget lan isih diprecaya dening bebrayan desa. Undheran ing panaliten iki, yaiku: 1) Kepriye mula bukane slametan desa ing Desa Ngadirejo 2) Kepriye tata laku slametan desa ing Desa Ngadirejo 3) Kepriye piranti lan maknane ing slametan desa ing Desa Ngadirejo 4) Kepriye cara nglestarekake slametan desa ing Desa Ngadirejo. Panliten iki nduweni ancas kanggo nambah pamawas marang para bebrayan kang isih durung ngerti babagan slametan desa ing Desa Ngadirejo saha nglestarekake slametan desa. Tata pangolah dhata kang digunakake sajrone panliten iki yaiku metode deskriptif kualitatif. Panliten kualitatif nduweni ancas kanggo menehi isi utawa andharan ngenani tradhisi slamet desa. Asiling panaliten ngengingi tradhisi slametan desa yaiku, mula bukane slametan desa menika diwiwiti saka para tokoh masarakat saha sesepuh desa ngrembug lan musawarah ngengingi lelakon slametan desa. Rantaman adicara slametan desa kayata mepeg, ancakan, nyadran, penekan lan pungkasane kesenian dhaerah. Kajaba kuwi dirembag babagan piranti ingkang diginakake, kayata pecokan, sega golong, bubur abrit pethak, gedhang ayu saha diandharake makna kang ana ing sajrone adicara, saha cara nglestarekake slametan desa ing Desa Ngadirejo.

Tembung wigati: Slametan, ubarampe, tradhisi, grebeg memetri.

ABSTRACT

The culture that still exists is the village slametan tradition. Ngadirejo village is one where the people still strongly believe in the slametan. The formulation of the problem in this study, namely 1) What is the origin of slametan in Ngadirejo Village 2) How is the slametan behavior in Ngadirejo Village 3) What are the equipment and meanings in slametan in Ngadirejo Village 4) How to preserve slametans in Ngadirejo Village. The purpose of this research is to add insight to the people who still do not know about slametans in Ngadirejo Village and their preservation. The method used in this study is a qualitative descriptive method. The results of the research on the village slametan tradition are, the origin of the village slametan started from community leaders and village elders discussing the implementation of village slametans. The manners used during the village slametan include mepeg, ancakan, nyadran, suppressors and finally local arts. In addition, discussing the uba rampe slametan. Such as mepeg, ancakan, nyadran, penekan and finally regional art. In addition, they discussed the tools used, such as pecokan, sega golong, bubur abang and putih, gedang ayu and explained the meaning of the event, and how to preserve the village slametan in Ngadirejo Village.

Keywords: Slametan, ubarampe, tradition, grebeg memetri.

ABSTRAK

Salah satu bagian dari kebudayaan yang masih dijumpai adalah tradisi slametan desa. Desa Ngadirejo merupakan salah satu yang masyarakatnya masih sangat kental mempercayai slametan. Rumusan masalah pada penelitian ini, yaitu 1) Bagaimana asal mula slametan di Desa Ngadirejo 2) Bagaimana tata laku slametan di Desa Ngadirejo 3) Apa saja perlengkapan dan makna dalam slametan di Desa Ngadirejo 4) Bagaimana melestarikan slametan di Desa Ngadirejo. Tujuan dari penelitian ini adalah untuk menambah wawasan masyarakat yang masih belum mengetahui tentang slametan di Desa Ngadirejo serta pelestariannya. Metode yang digunakan dalam penelitian ini adalah metode deskriptif kualitatif. Hasil dari penelitian mengenai tradisi slametan desa adalah, asal mula adanya slametan desa ini berawal dari para tokoh masyarakat beserta sesepuh desa bermusyawarah mengenai pelaksanaan slametan desa. Tata laku yang digunakan pada saat slametan desa seperti mepeg, ancakan, nyadran, penekan dan yang terakhir kesenian lokal. Selain itu, mendiskusikan mengenai uba rampe slametan seperti pecokan, nasi golong, bubur merah dan putih, pisang ayu juga diandarkan makna yang ada dalam acara, juga cara melestarikan selamatan desa yang ada di Desa Ngadirejo.

Kata kunci: Slametan, ubarampe, tradisi, grebeg memetri.

PURWAKA

A. Lelandhesane Panliten

Kabudayan minangka sistim wigati kang ana sajrone bebrayan. Mligine kabudayan kang ana ing negara Indonesia kang nduweni jinis lan titikan maneka warna. Kabudayan kasebut mujudake daya tarik tumrape bebrayan, uga minangka pangilon sejarah kanggo pawongan lan komunitas tartamtu. Kabudayan kang maneka warna kasebut, minangka sababe manungsa nguri-uri kanthi cara-cara tartamtu lan duweni makna saben tumindake (Zuriatina, 2020:2).

Nalika budaya kuwi ngrembaka lan ngalami proses *akulturasi* kang corak lan wujud kacampuran karo budaya liyane. Bab iki bisa kadaden amarga kahanan sosial budaya sajrone bebrayan antara siji lan sijine kuwi beda-beda. Kaya kang diandharake dening (Ulinnuha, 2016:3), kabudayan minangka cara kanggo pangrasa lan cara pamikir kang nyatakake dhiri saka sakabeh sisi uripe sakelompok manungsa, lan nduweni wujud kang onja saka sisi adat istiadat utawa tradhisi kejawen.

Kabudayan Jawa yaiku minangka *ekspresi*, cipta rasa lan karsane bebrayan Jawa kang dituduhake ing saperangan wujud lan aspek (Sukarman, 2006:34-35). Tradhisi minangka perangan saka kabudayan Jawa, dianggep dadi salah sawijining kabiyan kang wus turun temurun saka jaman biyen nganthi tekaning saiki. Saperangan kutha isih ana kang nglestarekake tradhisi slametan, mligine ana ing Desa Ngadirejo Kecamatan Tuter Kabupaten Pasuruan. Sajrone tradhisi slametan desa ana saperangan pranatan, makna lan simbol-simbol kang nduweni teges tartamtu saengga dadi kapitayane bebrayan. Nalika

jaman biyen, dene tradhisi kasebut ora ditindakake bakal ana bab ala uta asring diarani bala sengkala kanggone bebrayan. Bab kasebut dijlentrehake dening (Adam 2014:4).

Salah sawijine tuladha ngenani tradhisi yaiku ana slametan desa. Slametan desa yaiku tradhisi kang duweni unsur budaya kang terus dilestarekake utawa diuri-uri lan ngrembaka sajrone bebrayan. Tradhisi iki uga minangka medhia seni budaya sing nduweni konsep kang endah, sakral, lan ing jerone duweni nilai-nilai adat leluhur kanggo mbangun salah sawijine budaya dhaerah kang kudu dilestarekake lan diuri-uri supaya tetep ngrembaka. Slametan desa nduweni sipat kang kolektif, utawa nglibatake sakabehe saka bebrayan kang ana ing desa kasebut. Miturut Ardhy (sajrone Purwadi, 2005:22) njlentrehake dene slametan yaiku upacara sedekah panganan lan donga kang dilakoni kanthi bebarengan kanthi tujuwan nyuwun kaslametan marang Gusti.

Slametan yaiku kagiyatan Jawa kang biyasane arupa upacara, bisa upacara kang ditindakake ana ing omah utawa ana ing desa. Upacara slametan kuwi nduweni tuladha kayata, anane sesambetan antarane uripe saben manungsa, lan slametan desa uga digawe kanggo nyuwun kaslametan kanggone desa kasebut. Tradhisi slametan duweni gegayutan karo kagiyatan saben dinane bebrayan, lan biyasane ditindakake nalika wulan siji sura utawa taun anyare agama Islam. Slametan uga dianakake kayata, nalika manggoni omah anyar, nolak anane bebayan, slametan uga bisa minangka janji, upamane duwe omongan yen bisa mari saka lelaran mula bakal nganakake slametan lan sapanunggalane. Slametan ora mung kanggo salah siji manungsa, slametan uga bisa kanggo sadesa (Ikha, 2011:3).

Tradhisi slametan desa kawiwitan nalika jaman Walanda, wektu iku perekonomian ing Desa Ngadirejo Kecamatan Tuter Kabupaten Pasuruan diarani wis cukup makmur. Desa Ngadirejo kuwi kawentar apik saka bab tetanen, kabukti saka tanduran kang akeh sing tuwuh. Sakliyan kuwi uga kawentar ing bab, ternak kewan, lan wisata. Anane bab kasebut ndadekake Walanda asring tumindak sedheng nalika patroli, saengga para tokoh lan bebrayan padha urun rembug kanggo nindakake slametan ing desane.

Tradhisi slametan desa kang ana ing Desa Ngadirejo Kecamatan Tuter Kabupaten Pasuruan, ditindakake saben taun utawa saben riyaya lan dianggep wigati dening bebrayan Desa Ngadirejo. Slametan desa kuwi ditindakake amarga nduweni ancas kanggo njaluk kaslametan marang Gusti saka saben pepalang, musibah, pageblug, paceklik lan sapiturute. Saben musibah kang ana kuwi biyasane disebabake dening manungsa kang ora nduweni tanggung jawab. Akeh bangunan lan proyek kang dibangun saengga nyebabake dumadine bencana alam. Tradhisi slametan desa ditindakake biyasane nganthi saksuwene 2 dina,

kang saben tata lakune nduweni makna utawa ancas tartamtu kanggo nylameti desa kasebut.

Adhedhasar njlentrehan artikel ing dhuwur, nduweni 4 undheran panliten yaiku, (1) Kepriye mula bukane Slametan Desa Sajrone Tradhisi Grebeg Memetri Ing Desa Ngadirejo Kecamatan Tukur, (2) Kepriye tata lakune Slametan Desa Sajrone Tradhisi Grebeg Memetri Ing Desa Ngadirejo Kecamatan Tukur, (3) Kepriye wujud lan makna ubarampe Slametan Desa Sajrone Tradhisi Grebeg Memetri ing Desa Ngadirejo Kecamatan Tukur, lan (4) Kepriye upaya kanggo nglestarekake Slametan Desa Sajrone Tradhisi Grebeg Memetri ing Desa Ngadirejo Kecamatan Tukur.

Ancas saka artikel iki yaiku (1) Njlentrehake mula bukane Slametan Desa Sajrone Tradhisi Grebeg Memetri Ing Desa Ngadirejo Kecamatan Tukur, (2) Njlentrehake tata lakune Slametan Desa Sajrone Tradhisi Grebeg Memetri ing Desa Ngadirejo Kecamatan Tukur, (3) Njlentrehake wujud lan makna ubarampe Slametan Desa Sajrone Tradhisi Grebeg Memetri ing Desa Ngadirejo Kecamatan Tukur, lan (4) Njlentrehake upaya kanggo nglestarekake Slametan Desa Sajrone Tradhisi Grebeg Memetri ing Desa Ngadirejo Kecamatan Tukur. Paedahe sajrone artikel iki yaiku panliti nduweni pepengin supaya artikel iki bisa menehi kawruh ngenani slametan desa lan mangerteni teori ngenani *antropologi* budaya. Paedahe gedhe banget kagem para panliti, pamaca, lan bebrayan Jawa lan nduweni pangarep supaya bisa nyinaoni kabudayan mligine ngenani tradhisi slametan desa.

Sajrone tradhisi slametan desa iki nggunakake teori *antropologi* budaya. *Antropologi* kanthi cara *etomologis* asale saka basa Yunani, yaiku manungsa lan logia utawa kawruh. Dadi, *antropologi* yaiku ilmu kawruh ngenani manungsa (*study of man*). *Antropologi* budaya yaiku salah sawijine perangan saka *antropologi* kang ngrembaka ing satengahe owahan jaman manungsa saiki. *Antropologi* budaya iki njlentrehake gegayutan imbal walike antarane manungsa (*human*) lan kabudayan (*culture*) ing salah sawijine jaman tartamtu. Mula saka kuwi kabudayan bisa dideleng minangka asil kreatifitase manungsa, lan kabudayan minangka salah sawijine sarana supaya manungsa bisa urip ing jaman saiki. Asile kreasi saka manungsa kawujud kanthi cara *sistemik* sajrone wujud pranatan-pranatan kabudayan (Miko, 2008:6).

Teori ngenani *antropologi* budaya kuwi dianggep trep karo tradhisi kang arepe ditliti, yaiku ngenani slametan desa kang ana ing Desa Ngadirejo Kecamatan Tukur Kabupaten Pasuruan. *Antropologi* kang ngrembag ngenani ilmu kawruh ngenani manungsa

lan hubungan imbal walik antarane manungsa lan kabudayan. Slametan desa iki uga ana imbal walike antarane manungsa lan tradhisi. Manungsa nindakake tradhisi arupa slametan kanggo njaluk kaslametan warga desa lan sakabehane kang ana ing desa. Bebrayan melu nindakake sakabehane tata lakune slametan desa, supaya pikantuk kaslametan saka Gusti kang Maha Kuwasa. Bebrayan kang melu tata lakune kanthi trep lan nindakake budaya kuwi bakal menehi apa kang dijaluk dening bebrayan desa. Dadi mujudake imbal walik antarane manungsa lan budaya.

Dhampak saka teori *antropologi* budaya kanggo pendhidhikan yaiku, teori *antropologi* kang nyinaoni ngenani manungsa lan tradhisi iki nduweni dhampak kang apik kanggo pendhidhikan. Teori iki bisa menehi tambahan wawasan kang amba banget kanggo disinaoni, bisa nggawe manungsa dadi mangerteni apa wae tradhisi lan imbal walike marang manungsa.

METODHE

Panliten kanthi irah-irahan “Slametan Desa Sajrone Tradhisi Grebeg Memetri ing Desa Ngadirejo Kecamatan Tukur Kabupaten Pasuruan”, iki nggunakake metodhe deskriptif kuwalitatif. Panliten kuwalitatif nduweni ancas kanggo menehi andharan kang cetha manut apa kang dipenginake dening panliti ing undherane panliten. Slametan Desa Sajrone Tradhisi Grebeg Memetri Ing Desa Ngadirejo Kecamatan Tukur Kabupaten Pasuruan iki nganggo metodhe deskriptif kuwalitatif kang digunakake amrih bisa menehi gambaran kang gamblang lan *objektif* ngenani tata lakune, ubarampe lan maknane, mitos, kasakralan sajrone Tradhisi Grebeg Memetri.

Sumber dhata sajrone panliten bisa antuk saka bebrayan ing dhaerah kuwi utawa diarani *informan*. Miturut Auria (2013:4) Sumber dhata bisa diolehi saka *informan* ing salah sawijine dhaerah. *Informan* yaiku bebrayan utawa pawongan kang bisa menehi informasi ngenani obyek panliten sajrone panliten. *Informan* kaperang dadi loro, yaiku *informan* pokok lan tambahan. Pak Willy minangka pawongan kang dadi *informan* pokok ana ing panliten tradhisi slametan desa. Ibu Diar lan Pak Jaenudin minangka *informan* tambahan ana ing panliten tradhisi slametan desa.

Objek panliten minangka salah sawijine bab kang wigati sajrone panliten. Miturut Sugiyono (2017:4-5) yaiku sasaran ilmiah kanggo ngumpulake dhata kanthi tujuwan lan guna tartamtu babagan samubarang apa wae kang objektif. Tradhisi slametan desa minangka objek kang bisa diteliti. Dhata-dhata kang bisa dijupuk saka tradhisi slametan

desa, ana saka mula bukane slametan desa, tata lakune, ubarampene lan upaya nglestarekake kanthi cara nularake marang anak lan putune.

Tata cara ngumpulake dhata sajrone panliten iki ana loro, ana *Observasi* lan wawancara. *Observasi*, yaiku tata cara ngumpulake dhata kang dideleng langsung saka kedadeyan kang ana ing lapangan. Panliti budhal menyang desa Ngadirejo kanggo observasi ngenani slametan desa. Tata cara kang kaloro, yaiku wawancara. Miturut Kumala (2015:32) wawancara dilaksanakake kanggo nampa dhata ngenani panliten kanthi cara langsung. Sarampunge panliti observasi ngenani panggonan desa Ngadirejo, panliti wawancara dhumateng narasumber kang naminipun Pak Willy ngenani tradhisi slametan desa arupa mula bukane, tata lakune ubarampe lan upaya nglestarekake.

Ing panliten kasebut, Sudikan (2001:80) ngandharake anggone nganalisis dhata liwat telung babagan yaiku: 1) *Open Coding*, panliti nggolek dhata ngenani mula bukane slametan desa, tata laku, slametan desa, lan ubarampene. 2) *Axial Coding*, panliti merang dhata ngenani tata laku slametan kang ana lan ubarampe apa wae kang digawe nalikane slametan desa. Tuladhane ing tata laku ana mepeg, ancakan, nyadran, penekan lan kesenian lokal. Banjur ing ubarampe ana pecok bakal, tumpeng, jenang abang lan putih, sega golong, lan gedhang ayu. 3) *Selective Coding*, panliti nggolongake lan nganalisis gegayutan antarane tata laku lan ubarampe kuwi kanthi bisa didudut. Saben tata laku kayata mepeg mesthi nggunakake ubarampe arupa jenang abang lan putih supaya kagiyatan slametan kang dianggep sakral kuwi bisa lumaku kanthi lancar.

Kanggo nguji kaabsahane dhata kang wis dikumpulake, panliti kudu nindakake kang kapisan yaiku, teknik *trianggulasi* antarane sumber dhata, antar-teknik panglumpuking dhata lan antar-panglumpuking dhata. Bab kang pungkasan iki panliti nduweni upaya kanggo pikantuk narasumber nggoleki dhata, yaiku saka bebrayan kang ana ing panggon supaya bisa mbiyantu kita menehi informasi. Kaloro, ngecek kabeneran informasi utawa dhata tumrap para *informan* utawa narasumber sing wis katulis dening panliti. Katelu, bisa dirembugake lan bisa diseminirake karo kanca sapantaran utawa di koreksi karo para pambimbing. Kapapat, analisis kasus *negatif*, yaiku kasus sing ora salaras karo asile panliti nganthi waktu tartamtu. Kang pungkasan, nambahi waktu panliten, cara iki digunakake supaya bisa pikantuk bukti kang luwih jangkep kanggo ngoreksi *konsistensi* tumindake para *informan*.

Instrumen panliten yaiku piranti kang digunakake panliti nalika proses panliten (Arikunto, 2010:134). Panliten iki kalebu panliten lapangan, mula saka kuwi panliten iki mbutuhake instrumen kanggo nyengkuyung asil dhatane panliten. Piranti kang digunakake dening panliti, yaiku: (1) Kamera digital kanggo njupuk foto lan video nalika (2) Handphone kanggo rekaman narasumber ing lapangan, (3) Buku cathetan lan pulpen kanggo nyerat bab-bab kang wigati nalika nindakake panliten ing lapangan. Instrumen panliten ana telung jinis, yaiku 1) Panliti, yaiku salah sawijine kang nindakake panliten iki. Miturut Moleong (2009: 163) sajrone panliten kualitatif panliti dadi instrumen kang utama. 2) Dhaptar pitakonan, dibutuhake nalika panliti nggolek informasi utawa katrangan. Sadurunge panliti nindakake wawancara marang informan, dhaptar pitakonan luwih dhisik kudu gawe, kanthi tujuan kanggo antuk dhata utawa informasi saakeh-akehe saka informan. 3) Alat bantu utawa piranti kang nyengkuyung kanggo ngolehake dhata lan ngumpulake dhata-dhata panliten.

ANDHARAN

Tradhisi slametan desa minangka salah sawijine upacara adat kang isih diugemi dening bebrayan kang ana ing Desa Ngadirejo, Kecamatan Tuter, Kabupaten Pasuruan. Tradhisi slametan desa iki salah sawijine adicara kang dilakoni dening saben desa sing nduweni hajat kanthi ngundang sakabehe bebrayan desa. Tradhisi kabentuk saka salah sawijine wujud kabudayan kang diduweni dening bebrayan desa lan kacipta saka samubarang, proses pangrasa karsa sajrone bebrayan (Rosa, 2020:11).

Sajrone bab iki bakal njlentrehake asiling panliten arupa andharan ngenani mula bukane slametan desa, tata lakune slametan desa, ubarampe lan maknane slametan desa. Adicara slametan desa iki, kabeh bebrayan kang ana ing Desa Ngadirejo kudu melu. Amarga slametan iki nduweni tujuan kanggo nylameti desa supaya bisa ngindhari saka bab-bab sing ora dipenginake. Dadi kabeh bebrayan saka bocah cilik nganthi wong diwasa kudu melu slametan desa.

Mula Bukane Slametan Desa

Tradhisi slametan desa iki dilaksanakake kanggo ngormati leluhur utawa kang wis njaga desa Ngadirejo kasebut. Sakliyané kuwi slametan desa iki minangka salah sawijine pangucap syukur marang Gusti Kang Maha Kuwasa lan dhanyang desa ing Desa Ngadirejo kasebut. Sejarah mula bukane slametan desa iki ana sesambungane karo mulabukane

slametan desa iki ana, lan digawe minangka salah sawijine panggonan kang dianggep sakral utawa keramat dening bebrayan desa.

“Mila bukane slametan desa kang ana ing desa Ngadirejo yaiku nalikane wektu Walanda ngleksanakake patroli lan nindakake kekerasan. Saka kuwi tokoh-tokoh bebrayan lan dukun adat urun rembug ngenani kadadeyan kekerasan kuwi mau lan nggawe kesepakatan kanggo nglaksanakake slametan desa.” (Pak Willy, 15 Maret 2021).

“Mila bukane slametan desa iki nalikane Walanda patroli banjur ana kekerasan antarane walanda lan bebrayan. Saka kadadeyan kuwi tokoh-tokoh bebrayan lan dukun adat urun rembug ngenani kadadeyan kekerasan kuwi mau lan banjur nggawe kesepakatan kanggo nglaksanakake slametan desa.” (Pak Jaenudin, 15 Maret 2021).

Pethikan ing dhuwur slaras karo panemune Ibu Diar lan Bapa Jaenudin, kalorone jlentrehake yen ta mula bukane slametan desa kang ana ing Desa Ngadirejo yaiku saka jaman Walanda. Perekonomian ing Kecamatan Tuter mligine Desa Ngadirejo kuwi wis diarani cukup makmur. Kanthi cara geografis Desa Ngadirejo kuwi dikenal apik saka bab tetanen, ternak kewan, lan wisata. Saka kahanan kang mangkunu, ndadekake kebiasaane bebrayan sajrone kagiyatan saka bab ekonomi lan dodolan. Saengga kabentuk pasar tradhisional kang nglibatake sakabehe bebrayan ing Kecamatan Tuter utamane Desa Ngadirejo.

Miturut bebrayan, ukuman saka Walanda nalika patroli wektu kuwi ing pasar tradhisional dianggep liar lan keras banget, saengga bisa mbebayani bebrayan kang lagi dodolan ing pasar kasebut. Saka kadadeyan iki tokoh-tokoh bebrayan lan dukun desa langsung ngumpul lan urun rembug ngenani kadadeyan kang mbebayani bebrayan, banjur nggawe kesepakatan kanggo ngadhakake slametan kanggo nyuwun pangayoman saka bebayan lan pepalang marang Gusti Kang Maha Agung.

Anane kadadeyan kang dumadi ing jaman Walanda sing dialami dening bebrayan kasebut ndadekake saperangan tokoh-tokoh bebrayan nindakake slametan kanggo desa. Salah sawijine rerencene adicara Tradhisi Grebeg Memetri yaiku, slametan desa kanggo njaluk kaslametan desa. Slametan desa ditindakake kanthi adhicara upacara kang diisi karo saperangan seni tradhisional, uga saperangan upacara-upacara slametan kang ana ing Desa Ngadirejo. Tradhisi slametan desa iki dilaksanakake nalikane ing wulan gedhe utawa

penanggalan Jawa. Tradhisi slametan desa iki ditindakake uga kanggo ngormati leluhur utawa kang wis mbaureksa desa lan njaga desa kasebut. Saliyane kuwi slametan desa iki minangka salah sawijine sarana kanggo ngucap syukur marang Gusti Kang Maha Kuwasa

Teori antropologi budaya, yaiku asile kreasi saka manungsa kang didadekake alat kanggo mikolehi pangarten saka kabeh aspek tumrap manungsa kuwi dhewe. Tradhisi ana amarga kacipta dening manungsa kanggo nyukupi kabutuhan. Mula saka kuwi nyebabake manungsa ora bisa urip tanpa kabudayan, nanging urip miturut kabiasaan (*habit*) kang dilakoni ing sabendinane. Tradhisi slametan desa kuwi asile kreasi saka manungsa kang ndadekake alat kanggo nyuwun kaslametan marang Gusti. Urip kudu nduweni kreasi, ora liya kanggo urip saben dinane manungsa. (Teng, 2017:1).

Tata Lakune Slametan Desa

Sajrone prosesi slametan desa kang ana ing Desa Ngadirejo, bebrayan nduweni tata lakune slametan desa supaya tradhisi slametan desa kuwi bisa lumaku kanthi lancar lan ora ana alangan. Tata lakune slametan ing Desa Ngadirejo iki tindakake kurang luwih 2 dina 2 wengi. Ing ngisor iki bakal diandharake lan dijlentrehake ngenani tata lakune slametan desa.

Mepeg

Mepeg yaiku tata laku pisanan kang dilaksanakake sajrone slametan desa. Mepeg minangka tata laku kang kudu dilaksanakake lan ora oleh diliwati nalikane slametan desa.

“Mepeg iki dilaksanakake ing wiwitan tradhisi slametan desa kang ana ing Desa Ngadirejo. Sajrone adicara mepeg yaiku anane kagiyatan slametan prangkat desa lan uga nylameti kabeh warga ing Desa Ngadirejo.” (Pak Willy, 15 Maret 2021).

“Mepeg adicara kang wiwitan. Ing adicara mepeg iki anane kagiyatan slametan prangkat desa lan uga nylameti kabeh warga desa Ngadirejo.” (Ibu Diar, 15 Maret 2021).

Pethikan ing dhuwur slaras karo panemune Ibu Diar lan Bapak Jaenudin, yaiku ngandharake yen ta mepeg iki dilaksanakake ing wiwitan tradhisi slametan desa ing dina kapisan. Sajrone adicara mepeg, ana kagiyatan nylameti perangkat desane lan uga nylameti kabeh warga ing Desa Ngadirejo. Mepeg ora mung nylameti perangkat desa utawa warga desa wae, nanging uga nylameti sakabehe kang ana ing desa, kayata tetuwuhan uga kewan kang dadi sumber asile warga Desa Ngadirejo.

Nalika adicara mepeg iki kang bageyan donga yaiku dhukun adat kang wis dipercaya dening warga desa. Dhukun adat digunakake ora mung adicara slametan desa wae, nanging uga digunakake nalika ana bancaan-bancaan kang diadhakake warga desa iku dhewe. Saben desa nduweni dhukun adat pakem. Dadi, saben ana kagiyatan slametan desa, slametan manten, slametan sunatan, lan slametan-slametan liyane ing sanjabane kuwi mesthi nggunakake dhukut adat kasebut.

Ancakan

“Kagiyatan ancakan iki kawiwitan saka kagiyatan inti ing dina kaloro. Kagiyatan ancakan iki dilaksanakake kanthi cara pengiringan ancak saka saben RT menyang bale desa.” (Pak Willy, 15 Maret 2021).

“Kagiyatan ancakan iki minangka wiwitan saka kagiyatan inti ing dina kaloro. Kagiyatan iki dilaksanakake kanthi cara pengiringan ancak menyang balai desa. Saben RT budhal bebarengan karo nggawa ancakan.” (Ibu Diar, 15 Maret 2021).

Pethikan ing dhuwur slaras karo panemune Ibu Diar lan Bapa Jaenudin, kalorone njlentrehake yen ta kagiyatan ancakan iki diwiwiti ing dina kaloro amarga kagiyatan slametan inti ana ing dina kaloro. Sakrampungé kagiyatan Mepeg lan wengine ana kagiyatan kesenian tayub. Dadi kagiyatan ancakan iki dilaksanakake kanthi cara pengiringan ancak. Ancakan yaiku istilah bebrayan Jawa kanggo ngarani prosesi tasyakuran, sajrone ancakan kasebut ana sega lan lawuh khas dhaerah. Ancakan wis dadi pasarujukan saka saperangan sesepuh kang ora katulis saka jaman biyen utawa wiwit jaman *nenek moyang*. Ancakan ora mung sega lan lawuh wae, nanging uga ana jajanan khas kang dadi ciri khas saka desa kasebut.

Ancakan iki dilaksanakake ing balai Desa Ngadirejo. Kang ngisi ancakan biyasane saka ibu-ibu saben RT. Ibu-ibu saben RT padha bebarengan masak, nyiyapake, lan nata ancakan kang arepe digawa menyang balai desa sakdurunge kagiyatane kawiwitan. Dene bapak-bapak biyasane nyiyapake tatakan kanggo wadhah sega lan sapiturute mau supaya bisa tumata kanthi apik.

Sakrampungé ancak kasebut dimasak, ditata dening ibu-ibu. Saka 13 RT kang ana banjur padha budhal menyang balai desa kanggo ngumpul bareng sesepuh desa, prangkat desa, lan dhukun adat kanggo nglaksanakake slametan desa kanthi nggunakake ancakan kuwi mau. Dhukun adat minangka wong kang bageyan ndedonga, yaiku dongakake kagiyatan ancakan supaya lancar ora ana alangan lan supaya saka kagiyatan ancakan iki

bisa njaga bebrayan desa Ngadirejo saka pageblug, bencana alam lan sapiturute. Sakrampungé ancakan didongani, kabeh warga desa padha ngrebut utawa rebutan saben ancakan kuwi mau.

Kagiyatan ancakan iki nduweni paedah, mligine tumrape bebrayan. Nuwuhake rasa bebarengan kanthi rukun antarane warga siji lan warga liyane. Kagiyatan iki uga nduweni rasa kulawargan kang gedhe. Dideleng saka tumindake bebrayan nalikane rebutan ancakan kuwi mau, warga sing ora kebageyan isi saka ancakan kang arupa buah utawa sayuran kuwi mau banjur dibasehi dening warga kang kebageyan. Nuwuhake rasa pedhuli mring sasama, nanging ora bisa disingkiri dene isih ana wong kang amung mikirake awake dhewe lan ora duweni sipat loman.

Nyadran

Kagiyatan inti iki dilaksanakake nalika dina kaloro sakrampungé kagiyatan ancakan. Kagiyatan kaloro ing kagiyatan inti iki yaiku nyadran.

“Kagiyatan nyadran iki dilaksanakake kanthi cara pangiringan sajen lan tumpeng kang wis digawe. Sarampungen kuwi kabeh sajen lan tumpeng kang wis cumepak, tumpeng kasebut digawa menyang balai desa lan makempal ing kana. Sawise kabeh wis makempal, sajen lan tumpeng digawa menyang pundhen kanggo ndedonga.” (Pak Willy, 15 Maret 2021).

“Kagiyatan nyadran ini dilaksanakake kanthi cara pengiringan sajen lan tumpeng kang wis digawe. Tumpeng lan sajen kuwi digawa menyang balai desa banjur nglumpuk ing kana bebarengan. Tumpeng lan sajen kang digawa mengko kuwi didongani ana ing pundhen.” (Ibu Diar, 15 Maret 2021).

Pethikan ing dhuwur slaras karo panemune Ibu Diar lan Bapak Jaenudin, yaiku njlentrehake dene kagiyatan nyadran iki ditindakake kanthi cara pengiringan sajen lan tumpeng. Tumpeng lan sajen iki kang nggawe ibu-ibu masyakat. Sakwise kabeh cumepak, banjur tumpeng lan sajen kasebut dijapani utawa didongani. Sakrampungé didongani saperangan sesepuh kayata lurah, carik, perangkat desa liyane, lan dhukun adat nindakake nyadran ana ing pundhen. Ing pundhen kasebut para sesepuh lan sapiturute uga dedonga bebarengan jaluk kaslametan kanggo kabeh warga Desa Ngadirejo.

Nyadran iki minangka kagiyatan sakrampungé ancakan kuwi mau. Nalikane nyadran kuwi kang digawa biyasae arupa tumpeng kang diisi sega kuning lan lawuh-lawuh liyane, uga ana buah lan sayuran. Sakliyané saka tumpeng uga ana sajen kang digawa

khusus dening perangkat desa, sesepuh desa, uga saka dhukun adat. Sakrampungé kuwi para perangkat desa, sesepuh desa, dhukun adat, lan saperangan warga Desa Ngadirejo mlaku menyang pundhen. Ing Desa Ngadirejo ana 3 pundhen kang panggoné beda-beda.

Nalikane ana ing pundhen, perangkat desa, sesepuh desa, dhukun adat lan saperangan warga mlumpuk menyang pundhen, banjur tumpeng lan sesajen kang digawa kuwi mau dideleh ing pundhen. Sakwise kuwi dhukun adat mimpin kabèh wong sing metu nyadran kuwi ndedonga baberengan kanggo nyuwun kaslametan. Sakbanjure para warga, perangkat desa, dhukun adat lan sesepuh pindhah menyang pundhen kaloro lan katelu kanthi ancas kang padha yaiku ndedonga njaluk kaslametan supaya bisa ngindhari sakkabèhé bebayan. Nyadran kuwi uga diarani donga kanthi cara adat yaiku donga ana ing pundhen. Yen wong Jawa ngarani minangka donga marang dhanyang utawa kang mbaureksa desa.

Penekan

“Kagiyatan penekan utawa *panjat pinang* iki kagiyatan kang dilaksanakake sakwise kagiyatan nyadran. Penekan utawa *panjat pinang* iki kagawe saka wit jambe utawa wit pinang. Kagiyatan penekan iki yaiku salah siji kagiyatan kang wigati sanget sajrone tradhisi slametan desa.” (Pak Willy, 15 Maret 2021).

“Kagiyatan penekan utawa *panjat pinang* salah siji kagiyatan kang wigati. Penekan kang kagawe saka wit jambe. Penekan iki kudu dilakoni supaya kahindar saka pageblug.” (Ibu Diar, 15 Maret 2021).

Pethikan ing dhuwur salaras karo panemune Ibu Diar lan Bapak Jaenudin, medharaken yen kagiyatan sakbanjure yaiku kagiyatan penekan, kagiyatan iki dilaksanakake sakrampungé kagiyatan nyadran. Penekan iki bisa diarani *panjat pinang*. Penekan kagawe saka wit jambe utawa diarani wit pinang. Penekan diwenèhi isi utawa hadiah, ing antarane ana woh-wohan, sayuran, lan saperangan barang kang disusun ing panggon kang dhuwur dhewe.

Tata laku penekan nduweni tujuan kang padha karo tata laku sadurunge. Tujuwane yaiku supaya bebrayan desa bisa nyingkiri saka anané bebayan, penyakit, pageblug, lan sapanunggalane. Apa wae kang wis kasusun ing pucuke wit jambe iki kudu dijupuk lan kepriye carane kudu entek, amarga yen ubarampe kang ana ing penekan iki ora entek bakal ana akibat kang gedhé banget. Akibat kang bakal ditampa dening bebrayan desa kuwi arupa bala sengkala, pageblug, penyakit sing bisa mbebayani bebrayan desa lan

kabeh bisa wae nampa penyakit. Mula saka kuwi ubarampe kang ana ing penekan kudu entek. Yen isi saka penekan kuwi durung entek nganthi wayah bengi, para perangkat desa, sesepuh desa, lan dhukun adat bakal nglaksanakake slametan maneh amarga penekan minangka tata laku kang wigati banget kanggone bebrayan desa.

Kesenian Lokal

“Sakwise kabeh kagiyatan sakral lumaku, kagiyatan kang pungkasan yaiku kesenian lokal. Kesenian iki kaisi kaliyan kesenian tayub, banthengan, lan uga jaranan kang dadi kesenian kudu ana. Katelu kesenian kuwi dadi salah siji kesenian kang kudu dilestarekake.” (Pak Willy, 15 Maret 2021).

“Kagiyatan kang pungkasan yaiku kesenian lokal. Kesenian lokal iki kaisi saperangan kesenian yaiku tayub, banthengan, lan uga jaranan. Katelu kesenian kuwi mau kudu ana lan kudu dilestarekake. (Ibu Diar, 15 Maret 2021).

Pethikan ing dhuwur slaras karo panemune Ibu Diar lan Bapak Jaenudin, kalorone medharake yen ta sakrampung kagiyatan penekan iki diterusake karo kasenian lokal kang dadi titikaane saka Desa Ngadirejo. Kasenian kang dadi titikan utawa ciri khas saka desa Ngadirejo yaiku kesenian Tayub. Kesenian Tayub minangka kesenian hiburan kang disenengi dening bebrayan. Saking senenge kesenian tayub iki dilaksanakake nganthi 2 dina 2 wengi. Kesenian Tayub iki kairingan tabuhan gamelan Jawa lan diisi gendhing-gendhing Jawa sing nyengsemake.

Kang dadi pambeda saka tradhisi slametan desa kang ana ing Kecamatan Tutur iki yaiku, saka budaya utawa tradhisi nalikane slametan desa. Slametan ing Desa Ngadirejo iki isih kenthel banget budaya Jawane, sanajan ing Desa Ngadirejo iki mayoritas nduweni agama Hindu. Kesenian lokal kang ana ing Desa Ngadirejo iki ora amung kesenian Tayub wae, nanging uga ana kesenian liyane kayata Banthengan, Jaranan, lan kesenian liyane kang kacipta dening bebrayan desa kuwi dhewe.

Nalika nindakake kesenian Tayub iki kang nabuh gamelan Jawa saka warga Desa Ngadirejo dhewe. Perangkat desa nduweni pepenginan nglestarekake budaya Jawa, saengga gamelan ditabuh dhewe dening bebrayane. Perangkat desa ora gelem nyewa tayub saka desa tangga, nanging sakabehane wis disiapake lan dicepakake dening para perangkat desa lan sesepuh desa. Kesenian Tayub bisa kagelar saka wayah sore nganthi tekaning isuk.

Kesenian sakbanjure ana Banthengan. Banthengan yaiku minangka salah sawijine kesenian tradhisional sing wujud padha kaya bantheng kang nyata. Banthengan iki dadi salah sawijine kesenian tradhisional kang dilaksanakake nalika tradhisi slametan wis rampung, saengga kesenian Banthengan iki dadi hiburan bebrayan. Banthengan iki dilaksanakake ing latare bale Desa Ngadirejo. Sakliyane kesenian Tayub, Banthengan uga dadi salah sawijine kesenian kang disenengi dening bebrayan desa mligine bocah enom utawa bocah cilik..

Saka teori *antropologi*, kesenian padha karo tuturan sajrone basa, ritual sajrone agama, lan ritual sajrone tradhisi. Kesenian ana minangka gejala *estetis* kang arupa munian utawa swara kang mili (*musik*). Gerak sajrone ruwang lan wektu (tarian). Kanthi cara *antropologis*, kesenian arupa wujud swara, gerak, musik, lan tari kudu dipahami minangka gejala sajrone sistem makna *kultural*. Dadine gegayutane teori *antropologi* karo tradhisi slametan desa, yaiku saka tata lakune tradhisi slametan kang diselengi karo kesenian lokal.

Kabeh tata laku kang diselengi karo kesenian kuwi duweni makna kang ngandhut *kultural* lan nduweni pangaruh tumrap urip saben dinane manungsa utawa bebrayan Desa Ngadirejo. Uga bisa nduweni teges yen ta kesenian utawa kadadeyan-kadadeyan kesenian, kayata tontonan tradhisi kang bisa dideleng minangka tumindak kang nduweni makna utawa teges. Dadi saben tata laku nduweni makna kanggo bebrayan Desa Ngadirejo. Nalikane tata laku kasebut salah siji wae ora kalaksanan mula tradhisi kuwi kelangan makna lan bisa ndadekake bab kang ora dipingini utawa bab ala bakal kedaden marang masyarakat.

Ubarampe Lan Makna Sajrone Slametan Desa

Slametan desa minangka kagiyatan utawa tradhisi kang wis turun temurun saka leluhur ing jaman biyen. Sajrone slametan desa biasane nduweni ubarampe kang digawa nalikane tradhisi slametan desa kuwi lumaku.

“Ubarampe niku seserepan pranatan kang kudu dijangkepi kanggo adicara Mbak, rata-rata acara ning Jawa mesthi ana ubarampene, lan ubarampe saben acara kuwi rena-rene” (Pak Willy, 02 April 2021)

Ubarampe dipercaya dening bebrayan desa nduweni piguna nalikane nyuwun ndedongan marang Gusti. Ngenani ubarampe lan makna bisa kaandharake kaya ing ngisor iki:

Pecok Bakal

Pecok bakal kuwi asale saka rong tembung yaiku *cok* lan *bakal*. Pecok nduweni teges yen samubarang utawa sarana kanggo sesajen, yen bakal kuwi nduweni teges donya (alam). Dadi, pecok bakal nduweni teges menawa sarana utawa sesajen kang nduweni sesambungan karo alam. Pecok bakal dadi salah sawijine sarat nalikane ritual utawa slametan desa (Sari, 2014:6).

“Pecok bakal iki salah siji ubarampe saka tradhisi slametan desa. Pecok bakal wajib ana saben tata urutan adicara khusus ing nalikane nyadran. Isi saka pecok bakal iki ana pitung macem.” (Pak Willy, 02 April 2021).

“Salah siji ubarampe tradhisi ana pecok bakal. Pecok bakal kudu ana saben tata urutan khusus nyadran. Sajrone pecok bakal ana pitung macem.” (Pak Jaenudin, 02 April 2021).

Pethikan ing dhuwur slaras karo panemune Ibu Diar lan Bapak Jaenudin. Pecok bakal kang dadi salah sawijine ubarampe saka tradhisi slametan desa ing Desa Ngadirejo. Pecok bakal nduweni teges bakal, saengga slametan sing bakale bisa nylametake bebrayan desa, nylameti tandur tuwuh, nylameti donya, kalebu kewan lan tetuwuhan kang ditandur dening bebrayan. Ubarampe pecok bakal uga bisa diarani sesajen, kanggo salah sawijine syarat dendonga marang Gusti Kang Maha Kuwasa. Pecok bakal disiyapake dening ibu-ibu uga para nom-noman wadon, nalikane nindakake tradhisi slametan desa mligine ing wayah nyadran.

Pecok bakal dadi salah sawijine ubarampe kang paling wigati sajrone slametan desa. Ubarampe iki dideleh dening para bebrayan desa ana ing saben pundhen nalikane nindakake nyadran. Isi saka ubarampe pecok bakal iki yaiku ana pitung jinis yaiku ana bumbu, suruh, kembang, sega, lawuhan, lan rokok satakir-takir. Sakliyan kuwi uga ana jenang abang, jenang pethak, uga ana jajan lan endhog. Jajan kang digawe sajrone ubarampe pecok bakal iki yaiku jajanan pasar kang digawe saben ana slametan apa wae ing desa. Banjur pecok bakal iki dideleh ana ing dhaerah kang dianggep wigati utawa asring diliwati. Tuladhane ana ing prapatan lan sumber-sumber banyu utawa belik.

Tumpeng

“Tumpeng ing kene jenenge tumpeng among. Tumpenge kuwi tumpeng kang padha umume nduweni wujud kerucut lan diubengi kaliyan lawuh-lawuhan lan buah-buaha utawa sayuran kang wis dimasak.” (Pak Willy, 02 April 2021).

“Tumpenge iki nduweni jeneng tumpeng among. Tumpeng kuwi padha karo umume. Tumpeng among iki wujud kerucut banjur diubengi kaliyan lawuh lan buah.” (Pak Jaenudin, 02 April 2021).

Pethikan ing dhuwur slaras karo panemune Ibu Diar lan Bapak Jaenudin. medharake yen ta ubarampe nalika nindakake slametan desa mligine mepeg, yaiku anane ubarampe tumpeng among. Tumpeng among kuwi persis kaya tumpeng umume. Tumpeng iki nduweni wujud kerucut utawa ditata lan dibentuk mendhuwur kaya gunung, bakale saka sega kuning. Banjur tumpeng iki diubengi karo lawuh-lawuhan kayata pitik, who-wohan, tahu tempe, sambel lan sakpiturute. Tumpeng among nduweni teges yen ta rejeki kang ditampa dening bebrayan kuwi bisa akeh banget kayata tumpeng kang sansaya dhuwur lan ngerucut kuwi mau. Banjur tumpeng uga digawe kanggo nyuwun dedonga marang Gusti Kang Maha Kuwasa kanggo nyingkiri saka sakkabehe bebayan.

Sega Golong

“Sega golong iki dadi salah sijine ubarampe kang mesthi ana sajrone tradhisi slametan desa. Sega golong iki nduweni wujud kang unik banget. Nanging sega golong iki padha kaliyan sega liyane.” (Pak Willy, 02 April 2021).

“Sega golong iki salah siji ubarampe kang unik banget, ananging padha kaliyan sega liyane. Sega golong iki nduweni wujud kang unik yaiku dibentuk bunder-bunder.” (Pak Jaenudin, 02 April 2021).

Pethikan ing dhuwur slaras karo panemune Ibu Diar lan Bapa Jaenudin. Medharake yen ta ubarampe liyane kang digawe nalika slametan desa yaiku sega golong. Sega golong iki digawe nalikane adicara mepeg. Wong desa Ngadirejo ngarani sega golong iki meh padha karo sega-sega liyane utawa sega tumpeng umume. Sega golong yaiku sega putih kang dibentuk bunder-bunder banjur dideleh ana ing wadah, sega putih kasebut kudu diisi 5 sega kang wis dibentuk bunder mau. Isine ora mung sega wae, nanging uga ana lawuh-lawuhan kayata pitik, endhog, tahu tempe, daging, woh-wohan lan sayuran.

Sega golong iki nduweni makna supaya manungsa iku padha gumolong utawa nyawiji marang manungsa liyane, lan bisa dadi siji tanpa mbedakake golongan, ras, lan agama, sarta supaya tansah bisa rukun antarane wong siji lan liyane. Yen bisa rukun karo wong sapa, bisa padha mbiyantu yen ana sing kasusahan. Dadi, sega golong iki nduweni makna kang bisa ndadekake rukun saben wong kang ana ing desa. Slametan desa

iki uga bisa dianggep adicara kang bisa ndadekake nyawiji, saben wong sing nduweni karakter utawa sipat kang beda-beda supaya bisa dadi siji.

Jenang Abang lan Jenang Putih

“Jenang sing dienggo nalikane slametan desa yaiku jenang abang lan jenang putih. Jenang abang lan jenang putih nalikane slametan desa iki wajib ana, ora oleh yen ora ana.” (Pak Willy, 02 April 2021).

“Nalikane slametan desa mesthi ana jenang abang lan jenang putih. Jenang abang lan putih iki wajib ana. Biasae digawe ana ing adicara mepeg.” (Pak Jaenudin, 02 April 2021).

Pethikan ing dhuwur slaras karo panemune Ibu Diar karo Bapa Jaenudin. Njlentrehake sing dadi ubarampe liyane nalika slametan desa iki yaiku jenang. Jenang kang digawe iki ana jenang abang lan jenang putih. Jenang abang lan jenang putih iki wajib digawa minangka salah sawijine ubarampe, wong desa ngarani sajen nalikane nglaksanakake slametan desa. Jenang abang lan putih iki digawa saben tata lumakune slametan desa mligine ana ing adicara mepeg kanggo syarat lan tujokake kanggo wong kang mbaureksa desa utawa para leluhur ing jaman biyen.

Jenang abang lan putih iki uga nduweni tujuwan yaiku njaluk dedonga marang wong kang mbaureksa desa lan kanggo njaluk kaslametan supaya bisa ngindhari saka bebayan sing bisa mbebayani bebrayan desa. Jenang abang dhewe nduweni makna supaya apa kang dipenginake lan dikarepake kuwi tansah kinabulan. Jenang abang uga nduweni makna kanggo pakurmatan marang wong kang luwih tuwa utawa sesepuh ing desa.

Jenang abang digawe saka ketan sing wernane abang banjur diolah lan dibumboni. Sawise mateng banjur dideleh ing wadhah lepek utawa piring. Saliyane saka ketan kang wernane abang mau uga ana sing digawe saka sega biasa sing didang lan dicampuri gula abang supaya bisa dadi werna abang lan nduweni rasa legi. Yen Jenang putih kuwi digawe saka ketan sing wernane putih banjur diolah lan dibumboni uyah, gula, lan bawang sacukupe, banjur didang.

Gedhang Ayu

“Gedhang ayu nduweni arti utawa makna yaiku yen gedhang ayu digunakake nalikane slametan desa minangka simbol kanggo panggon lungguh para leluhur.” (Pak Willy, 02 April 2021).

“Salah siji ubarampe kang pungkasan yaiku gedhang ayu. Gedhang ayu minangka simbol kanggo panggon para leluhur nalikane slametan desa lumaku.” (Pak Jaenudin, 02 April 2021).

Pethikan ing dhuwur slaras karo panemune Ibu Diar lan Bapak Jaenudin. Kalorone njlentrehake ana salah sawijine ubarampe kang dipercaya banget dening bebrayan desa lan para sesepuh desa yaiku gedhang ayu. Gedhang ayu uga digawe utawa kudu ana nalikane adicara mepeg. Miturut sesepuh desa Ngadirejo, makna saka gedhang ayu yaiku minangka simbol kanggo panggon lungguhe saka para leluhur. Gedhang ayu iki dianggep bebrayan minangka cara kanggo ngormati anane para leluhur kang wis mbaureksa desa utawa wis njaga bebrayan desa saka bebayan. Saben tata lumakune slametan desa gedhang ayu uga dadi salah sawijine ubarampe kang wajib ana.

Upaya Nglestarekake Slametan Desa

Slametan desa ing Desa Ngadirejo minangka slametan kang kudu dilestarekake ana ing jaman saiki. Slametan desa iki minangka tradhisi Jawa kang nduweni umur cukup tuwa lan wis suwe banget, amarga tradhisi slametan iki ana lan tuwuh wiwit jaman kerajaan. Slametan desa iki uga dipercaya wiwit jaman biyen utawa wiwit jaman leluhur biyen, yen ta slametan desa iki bisa nylametake bebrayan kang ana Desa Ngadirejo saka sakkabehe bebayan. Slametan desa ora mung ing Desa Ngadirejo wae, nanging uga kabeh desa kang ana ing Kecamatan Tuter. Upaya kanggo nglestarekake slametan desa yaiku:

Nyinaoni Budaya Lokal

Salah sijine cara kanggo nglestarekake budaya lokal yaiku kanthi cara mangerteni budaya kuwi dhewe. Bebrayan kang ana Desa Ngadirejo kudu mangerteni lan paham apa wae katrangan utawa pakulinan saben dinane nalika nindakake tradhisi slametan desa. Banjur pakulinan kuwi dirembug utawa dicritakake menyang anak lan putune ngenani tradhisi slametan ing desane.

Slametan desa nduweni piguna sing akeh banget kanggo bebrayan desa Ngadirejo. Piguna sing ana sajrone slametan desa ing antarane: 1) slametan desa minangka wujud sukur tumrap Gusti kang Maha Kuwasa; 2) slametan desa uga minangka kagiyatan kanggo njaga asile budaya kang ana; 3) sarana hiburan kanggo warga; 4) slametan desa bisa nambahi rasa karukunan ing sapadha bebrayan; lan 5) bisa kanggo nuwuhake rasa paseduluran.

Melu lan Nyengkuyung Kagiyatan Tradhisi

Sawise mangerteni tradhisi kaya ngapa lan titikane tradhisi kuwi kaya ngapa, sakbanjure melu kagiyatan tradhisi kasebut. Babagan iki bisa dadi salah sijine tuladha minangka upaya nglestarekake lan nguri-nguri tradhisi kang ana ing Indonesia. Kita lan bebrayan bisa melu kagiyatan tradhisi iki kanthi cara langsung ana ing desane saben tata lakune.

Tuladhane yaiku kita melu kagiyatan tradhisi ing salah siji tata lakune, kayata mepeg utawa saliyane kuwi, uga bisa melu nalikane adicara kesenian lokal. Luwih apik yen kita bisa dadi kang mentasake kesenian lokal arupa pemain jaranan, utawa bisa kang bageyan nabuh gamelan. Sakliyané kuwi, kagiyatan tradhisi bisa nambah rasa katresnan ing marang budaya kang ana ing dhaerah Jawa utawa Indonesia.

Slametan desa iki kudu digunakake lan dilestarekake dening saben bebrayan desa. Utamane yaiku saka pamrentah Dinas Pariwisata Pasuruan, supaya melu nyengkuyung slametan desa kanggo keslametan bebrayan kang ana ing Kecamatan Tuter Kabupaten Pasuruan mligine ing Desa Ngadirejo. Nalika pamrentah bisa melu nyengkuyung lan melu nyurung lumakune adicara tradhisi kasebut, bisa ndadekake tradhisi slametan desa iki bakal tetep ana lan maju saengga ora ilang amarga jaman kang saya maju. Upaya kanggo nglestarekake slametan desa yaiku saben taun kudu nganakake adicara slametan desa.

PANUTUP

Dudutan

Miturut andharan ing bab asile panliten ngenani slametan desa ing Desa Ngadirejo, Kecamatan Tuter, Kabupaten Pasuruan, bisa didudut yen ta mula bukané tradhisi slametan desa iki saka jamane Walanda. Wektu iku Kecamatan Tuter utamane Desa Ngadirejo ing jaman biyen kuwi wis cukup makmur saka bab ekonomi, amarga ing sakiwa tengene desa akeh banget tetuwuhan lan tetanen kang bisa ndadekake dhuwit kanggo didol ing pasar tradhisional.

Tradhisi slametan desa ing Desa Ngadirejo nduweni lima wujud tata laku yaiku mepeg, ancakan, nyadran, penekan lan kang pungkasan yaiku kesenian tradhisional. Ana kesenian tayub, jaranan, banthengan lan saperangan kesenian tradhisional kang dadi ciri khas utawa titikan saka Desa Ngadirejo. Sajrone slametan desa mesthi nduweni tata laku supaya slametan desa iki lumaku kanthi lancar lan apa kang dadi pandongane bebrayan desa ngenani kaslametan sakabehe bebrayan kuwi kawujud.

Slametan desa, sakliyane ana tata laku uga ana ubarampe kang nyengkuyung tradhisi slametan desa. Ubarampe kang ana sajrone slametan desa ing Desa Ngadirejo iki ana pecok bakal, tumpeng, sega golong, jenang abang lan jenang putih, kang pungkasan yaiku gedhang ayu. Ubarampe dipercaya dening bebrayan kanggo nyuwun kaslametan. Saka tata laku lan ubarampe kang ana sajrone slametan desa kuwi ana upaya kanggo nglestarekake tradhisi slametan desa. Upaya kuwi ana saka sisi pamrentah, para pamrentah bisa nyengkuyung tradhisi slametan desa iki supaya tetep lestari kanthi cara melu lumakune adicara tradhisi lan uga bisa mbiyantu nalikane arep dilaksanakake tradhisi kasebut. Saliyane kuwi saka bebrayan kang melu bisa nyritakake kepriye tradhisi slametan desa kasebut tumrap putune ing dina sakbanjure.

Pamrayoga

Panliten ngenani tradhisi slametan desa ing Desa Ngadirejo mujudake panliten kabudayan. Kanthi mangerteni kepriye tradhisi slametan desa, tata lakune, ubarampe uga maknane, lan upaya nglestarekake tradhisi kasebut menehi kawigaten lan piwulang kang gedhe kanggo sapa wae. Bebrayan minangka perangan kang wigati kanggo melu nguri-uri tradhisi slametan supaya ora ilang amarga jaman kang sansaya maju lan ngrembaka.

Panliten ngenani Tradhisi Slametan Desa iki minangka tuladha kanggo nguri-uri kabudayan. Panliti nduweni pangarep-arep supaya isih ana pawongan kang gelem nglestarekake lan njaga kabudayan kang wis ana. Pawongan kang bisa aweh panyengkuyung tumrap lumaku lan ngrembakane kabudayan Jawa ing satengahe bebrayan jaman saiki utawa modheren. Pawongan kang bisa nyikapi tradhisi kanthi wicaksana supaya tradhisi iki ana nganthi selawase. Tradhisi iki kudu diwulangake marang para kawula mudha supaya mangerteni tradhisi kasebut banjur bisa nguri-uri lan njaga kabudaya supaya tetep lestari.

KAPUSTAKAN

Dewi, F. N. K. (2015). *Inventarisasi Cerita Rakyat di Kabupaten Sragen* (Doctoral dissertation, UNIVERSITAS NEGERI SEMARANG).

<https://lib.unnes.ac.id/22180/>

Kuntowijoyo. 2006. *Budaya dan Bebrayan*. Yogyakarta: Tiara Wacana.

Muhammad, A. (2014). *Slametan Syabanan: Makna Tradisi Ruwatan Desa Di Desa Candi Pari Kecamatan Porong Kabupaten* (Doctoral dissertation, UIN Sunan Ampel Surabaya).

<http://digilib.uinsby.ac.id/896/>

Rastuti Cipta, Auria. 2013. *Makna Simbolis Banyu Tuk Pitu Ing Tradhisi Ruwatan RRI Madiun*.

<https://core.ac.uk>

Rosa, A. A., Ruja, I. N., & Idris, I. (2020). *Tari Seblang; Sebuah Kajian Simbolik Tradisi Ritual Desa Olehsari Sebagai Kearifan Lokal Suku Osing*. SANDHYAKALA Jurnal Pendidikan Sejarah, Sosial dan Budaya, 1(2), 9-25.
<https://jurnal.ikipjember.ac.id/index.php/sandhyakala/article/view/336>

Safitri, A. I. 2011. *Narasi Kelisanan Dalam Tradisi Ngliweti Pari Desa Jurangjero Rembang* (Doctoral dissertation, Universitas Negeri Semarang)
<https://lib.unnes.ac.id/559/>

Sahistya, A. (2013). *Tradisi Penggunaan Pasung Dalam slametan Kematian di Desa Tirtomulyo Kecamatan Plantungan Kabupaten Kendal* (Doctoral dissertation, Universitas Negeri Semarang).

<https://lib.unnes.ac.id/18564/>

Sari, C. A. D. (2014). *Kesenian Bantengan Ing Tlatah Kabupaten Kediri Lan Kabupaten Mojokerto (Antropologi Simbolik)*. BARADHA, 2(3).

<https://jurnalmahasiswa.unesa.ac.id/index.php/baradha/article/view/8778>

Siregar, Miko. 2008. *Antropologi Budaya*.

<http://repository.unp.ac.id>

Sudikan, Setya Yuwana. 2001. *Metode Penelitian Sastra Lisan*. Surabaya: Citra Wacana Press.

Sugiyono. 2015. *Metode Penelitian Kuantitatif, Kualitatif, dan R&D*. Bandung: Alfabeta, CV.

Sukarman. 2007. *Bahan Ajar Pengantar Kebudayaan Jawa*. Surabaya: Bintang Surabaya Anggota IKAPI

Teng, H. M. B. A. 2017. *Filsafat Kebudayaan dan Sastra (dalam perspektif sejarah)*. Jurnal Ilmu Budaya.

<https://journal.unhas.ac.id/index.php/jib/article/view/2360>

Ulinnuha, Ulfati. 2016. *Tradisi Slametan Kematian Di Desa Pepelegi Kecamatan Waru Kabupaten Sidoarjo* (Doctoral dissertation, UIN Sunan Ampel Surabaya).
<http://digilib.uinsby.ac.id/12421/>

Zuriatina, Isna. 2020. *Pengaruh Pembangunan Kebudayaan Terhadap Pembangunan Manusia di Indonesia*. Temali: Jurnal Pembangunan Sosial, 3(1), 1-17.
<https://journal.uinsgd.ac.id/index.php/temali/article/view/6364>